

SCIENTIELE LA ROMANI.*)

1. Poesia.

Cea de antania cale la cultura romanilor in scientie a asternut'o poesia si mai de antaniu poesia dramateca. Teatrulu a fostu de tempuriu forte cunoscutu la romani. Elu a fostu adusu de in Etruria, si introdusu ca unu midu-locu impacatoriu de diei, atunci candu dupa mortea lui Camila, cum'a secerá intr' unu modu infioratoriu in Roma. Inse acestu teatru la inceputu a fostu tare miserabil. Elu costá numai de intr'unu feliu de pantomime, intre cari se cantau nesce viersuri improvisate ce contineau batu-jocuri asupra unoru persone. Aceste viersuri se numiau Fescenini, ér autorulu loru érá teatralistulu-histrio-insusi.

Dupa acesta teatru primitivu a urmatu altulu costatoriu de in nescari poesie ce aveau feliurite cuprensuri, in form'a unui quodlibet de astadi, si se numia satyra. Asemenea acestuia a fostu mai tardie comedia seau fabula attelana numita, unu feliu de scena mascata, in care se produceau nesce bucatisatirice de unii juni romani in vechia limba oscica. Asta forma de teatru a tienutu la romani multu, si mai tardiu inca se producea intre spatia-le bucatiloru regulate. Aci vene de a insemna, cumu ca cea de antaniu bucata teatralica regulata a scris'o M. Liviu Andronicu. Bucatile cele regulate s'au numitu apoi dialogi, diverbia, pre intre cari se amestecau cantica, de unde producatorii s'au numitu cantorea. Dupa Liviu apoi au escelatu mai multi intru scrierea atatu a comedieloru, catu si a tragedieloru

pr. Cn. Nevin. Marcu Pacuviu. Liciniu, Ceciliu, etc., pre cari toti se vedu ai fi intrecutu umbrianulu M. Acciu Plautu, si cartagineanulu P. Terentiu, carele a moritu in anulu urbei 600.

Naratiunea poetica au capetatu unu cultivatoriu activu pre C. Valeriu Catulu contempuranulu lui Cicero, nascutu in Verona. Acestu maiestru alu unei simplicitati elegante a scrisu mai multe naratiuni poetice in cea mai frumoasa etate de aur. Lui i-au urmatu cu prestanti'a P. Ovidiu Naso, de in ale carui numerosa opuri, aci se tiene metamorfosea, alu carei pretiu e cunoscutu. Lui Ovidiu contempuranu si competitoriu in acestu feliu de poesia i-a fostu Corneliu Severu, dela care a remase poesia Aetna, si mai multe fragmente, intre cari emineza: mortea lui Cicero. Aci se numera si autorii oratiuniloru panegirice ad Messalam si ad Pisonem. Totu pre acésta cale a mai pasitu inca Claudiu Claudiu, aproape de apunerea poesiei latine, pre tempulu lui C. Teodosiu si a fitiloru lui, alu carui opu: Raptulu Proserpinei e mai de frunte etc.

Poesia didactica, precumu se spune, a avutu unu poetu bravu pre Q. Enniu. Celu mai vechiu inse poetu in genulu acest'a a fostu F. Lucretiu Caru, ale carui 6 carti de natura rerum le a indereptatu Cicero, carele inca s'a esercitatu in acésta specie de poesia. Ci cu multu mai insemnate pentru noi sunt de intr' aceste georgica lui Virgiliu si doctrina lui Oratiu de arte poetica. Poesia satirica, carea a fostu o proprietate a Romei a avutu mai multi autori. Inca in a. u. 620 a scrisu C. Luciliu unu equite (cavaleru) romanu mai multe satire, ale carora fragmente le aflamu intre opurile celoru mai vechi poeti latini. Intre scrietorii satireloru se anumeza

*) Probe de limba dupa Gramateca si ortograf'a D-lui T. Cipariu.

si Cato Censoriu, precumu si M. Terentiu Varo, cestu de in urma a scrisu o specia de satira propria, in care a mestecat versuri cu prosa la olalta. Mai tare inse a redicatu acesta arte Horatiu Flacu, atatu pre in destieritatea sa la intorsaturi si alusiuni, catu si pre in eleganti'a cea ne maiestrita ce a sciut se de opurilor sale. A. Persiu a scrisu mai piscatoriu si mai oscuru, dupa cumu cerea tirani'a tempului seu suptu Tiberiu; de aceea sa tirele lui abia se potu lege fora comentariu. Toam'a asia de intunecosu, ci mai pucinu elegantu a scrisu Petroniu Arbitru cunoscutulu seu satyricon, in care su nume de Trimalchio descrie nebuniile imperatului Claudiu si ale Mesalinei lui, preperate cu cea mai iute si mai piscatoria sare. Alu treile locu cuprende Decimu Iuniu Iuvenale, care a trairu dela Nero pana la Traianu, ci stilulu acestuia e cu multu mai de diosu ca alu celoru de antaniu. Aci se tiene si poetis'a Sulpicia, care si a scriasu eclog'a ei pre tempulu candu Domitianu esila filosofii din Roma cam pre la a. 90 dupa Chr.

Poesia lirica. Romani ne arata o multime de poeti lirici pr. Casiu, Bassa, Bobiu, Stetiu Papinianu, Vestritiu Spurina, Septimiu Severu. Inse numai doi sunt ale caroru opuri le potemu judeca, catu au inaintatu ei in acestu genu de poesia: Valeriu Catulu si Orationu Flaccu. Acestu de in urma merita aci tota laurea a minte, ca-ci odele lui impreuna sublimitatea si viosimea cu cea mai mare curatia a spresioniloru si o puritate alexandrinica. Si, si atunci candu poetulu se lingusiesce inca se arata maretiu, si, si bucatile cele aruncate i arata plecarea intru alegerea planului seu celui finu. Elegia. Dupa poesia lirica; e cea elegica, care preste tote postesce mai multa eleganti'a. Si acest'a inca fu cultivata de catra Romani in celu mai inaltu gradu, facandui inceputulu Catulu au continuatu mai multi acesta cariera, pr. Cn. Corneliu Galu, Albiu Tibulu, Sestu Aureliu Propertiu, si P. Ovidiu Naso. Ovidiu si Propertiu au mai adusu la acesta poesia Eroidea, ca una ramu alu Elegiei. Pre cari totu in acestu ramu i-au urmatu: Aulu Sabinu contempuranulu lui Ovidiu.

Bucolicele, si fabulele esopice. Caracteriulu si genulu poeticu alu scrietoriloru romani se manifesta destulu pre in frumuseti'a la care ajunse poesia elegiaca, cultivata de insii. Acelasi se manifestena in toam'a ei prin cultivarea poesiei-loru bucolice, si a fabuleloru esopice. Ambe aceste

genuri inse convenu mai multu cu naivitatea cea maiestrita a greciloru, de catu cu infrumusetiarea cu care romaii erau dedati asi imbraea opurile sale. Bucolicele lui Virgiliu se asemena mai multu celoru alalte opuri ale lui de catu opuriloru grecesci de acesta calitate. Fedru dede fabuleloru esopice totu ce se astepta dela tempulu celu de auru alu scientieloru ce domnia sub Augustu imperatulu romaniloru. Ci elu avu prea pucini intre romani, ba nece cetimu undeva cumu ca acestu felin de poesia se fia fostu romaniloru prea placuta. In sec. IV. fece Sestu Rufu Avienu o traducere a fabuleloru acestora; si se dice ca ar fi mai facutu inca si ultimulu imperatu Romulu Augustulu mai tardiu una asemenea in metru.

Epigram'a. Glumele cele spirituose si sarate le erau forte placute romaniloru. De aceea aflamu o multime de scrietori romani, cuprendienduse cu compunerea lor. pr. Valeriu Catulu, Maecenas, V. Martiale, imperatulu Arianu, si Ausoniu. Intre cari inse a escelatu mai tare Valeriu Martiale ispanu de nascere si amicu alu lui Pliniu celui teneru, dela care si avemu 14 carti de epigrame. Ale celoru mai multi au peritu, unele se afla de nu li-se sciu autorii. Unu grumuru (cumulus) de epigrame se afla in nesece colectiuni anumite suptu nume de colecta Virgiliu, Ovidiu etc. si suptu priapeia, precumu si pre intre opurile altoru poeti mai mici din colectiunea intreprinsa de Petru Burmann.

Dupa P. B. si M.

(Va urma.)

КЪВЪНТЪЛ ДОМЪЛЪИ ЖБИЧНИ

Роститъ ла диморпънтареа лъи Ioan Boinecъ че с'аз ъкъзъ дн Парисъ ла цитиримълъ
Пер ла Шез.

„Прекъзмъ тогди адъ азъитъ, домни mei, D. Boinecъ, kondcъ ла морпънтъ де о дндойтъ воалъ, еспримъ доринда къ рътъшицелу салу мъритоаре съ ъие транспортате ла Парисъ ши приа днрпъиареа амичилоръ cei, съ ъие дептсе дн ачестъ пътънтъ сакръ ал Франциеи; еа есте вълъ ка ши синалъ ши ъи маме.

„Ачеста vine де аколо, къ ъиекаре Ромънъ аре дозе патри: днтъи Ромъниа. ши адои Франциа. а къпеиа нуме алъ гъаръвоитъ, коар икъкъндъсе.

„Die'mi dar iertate, ca Francosii mi ka
amika, sa dau mi sa zatiuta omajis acestei mor-
talityti.

„Ea nu va voia vorbi de calitatele acelu
ce eu cuprind de din cind sa se, eu sa cuprind
de cei mai mari dintre dumanvoastre mi avar
de acesta, n'asi putea aduce nimic la kvi-
tate ce au asizit.

„Ea dmi izvi patria sa ama de mlati, k'ar
ei vrate sa trziasa pentru d'nea d' ori
ce dmpreziareri, mi pre kopii sei p'na la
moarte.“

„Aceste kvinte s'at sa o prescurtare a
viidii mi a simtimentilor saletzati la Voi-
nesca.

„Mi sa ama kvinat pe acelu p'ntu patala
sa eslatzati, ce eu n'as p'ntu a'la revede, —
mi pre kare dumanvoastre domnilor 'a vedu veda.
— Acesta Romnie, ama de orzoasa mi ama de
neporocit, ea este acemenea saletzati kare o
d'p'raez. — Cine sa v'ntu din apela sale nu
ce mai d'ce: c'la ce sa acesta s'at sa saletzati
de ne p'ntu ei, treziti sa moare. — Ea
ama cuprind sa'na izvit pre acesta sor
d'ndertate a d'rei mele, p'ntu d' mi d'lo-
za varvarilor, sa poeta romanu ale k'ria le-
zende ea sa p'ntu, mi kare p'ntu pe din
colo de Karpati spirita mi traditiile Francei
Ama acesta saletzati la k'ntu sale d'ntu ce sa vi
eate z'ntu momentu trizna sa, ama p'ntu la-
k'ntu mi rapela sale; d'ntu totu odatu, ama
v'ntu k'ntu epurie, k'ntu p'ntu d' ori ce
voia; k'ntu devotam'ntu mi mai k'ntu k'ntu
p'ntu are ea. Eate pentru ce d'ntu saletzati a
va vorbi despre viitoru, aice d'ntu saletzati acestei
mortalityti, mi s'at din ad'ntu d'rei mi an-
teriloru mele de rez k'ntu acelu ce sa sa va
eie p'ntu pentru totu deazna:

„P'ntu saletzati d'ntu p'ntu saletzati p'ntu
voia de tale ce vorb d'ntu p'ntu saletzati d'ntu
p'ntu voia de tale ce de ne z'ntu p'ntu. D'ntu
d'rei saletzati k'ntu Voinesca mi B'lesca . . . . . —

Din Steoa D'ntu.
Reprod'ca din „Zim'ntu.“

Atu kvinte ala Roseti sa mai d'ntu la acesta
saletzati mi kvinte altele p'ntu saletzati pe d'ntu d'ntu

kvinte. — Saletzati mai kvinte mi saletzati kvinte
saletzati p'ntu d'ntu d'ntu d'ntu d'ntu d'ntu
mi kvinte patrioiloru k'ntu saletzati kvinte
kvinte saletzati acestei saletzati.

Vazi totu kvinte

ПОЛИДОРЪ ИИ МАРИАНА.

(D. Al'ion.)

Раза чеа де примъвѣръ
Несте квинъри очила,
Ии 'и крѣпскылаз де сѣръ
Ми де флори се ресѣда,

Аи квинъри д'верзиъ
Д'лжна дин к'нда д' к'нда
О к'нтаре рѣшмиъ
Грѣхъназ трѣхъназ,

А п'нтреи д'сѣтаре
Врѣназ са г'сте д'инътиъ,
Еса doi tineri la prim'lare
Литре аръри д'флориъ,

Коло'а л'нка к' герасъ,
Ла исоръ еи се опресъ,
З'нде-одатъ 'иши ж'расъ
Аморъ вечниъ ми ф'рѣска.

Флоричеле розате
Де-алъ исоръзати п'нтаре
Д'нтреа приу свавитате
Вер че грѣце ми ашаръ,

Филомиа май де вале.
Дин рѣсонъи п'нтреска,
Амѣца л'на дин к'нда,
К'алъ с'са к'нтаре д'нтреска

Д'нтреади несте м'съръ
Де ч'ла рѣзъ к' д'ntu ш'ртаре
Т'нери де поз се ж'ръ
Пе ал ч'рлзи ашаръ.

Мариана вълчоръ
 Импревнъ дѡъ флорі,
 Ши ле-арвикъ дн вълчоръ.
 Съ платеекъ ка сзрорі.

Бнда апей ле сзсдине,
 Еле нѡтъ дзпъ плакз;
 Дар' дн вале че ле вине?
 Бна д'алта се десфанъ.

Копіліца кз дзрере
 Стрїгъ скзмпелзї ізвїтз:
 „Аї въззтз. кь-о флоре пере,
 Дзпъ че са деспърдїтз?“

„Еагъ, коло'н чеа вале“
 Zice тїперзлз доїосъ,
 „С'оръ зпї пе алтъ вале,
 Днтр'зпз локъ шї маї фрзмосъ!“

Есте дѡъ, треї кзвїнте,
 Респїкате кз мзлтз фокъ,
 Ле дїнъ копїла 'н мїнте,
 Кзцетжндз десъ л'ачелъ локъ.

Шеасъ лзпї авїа трекзръ
 Ши пе тїперъ л'аз кїзматъ,
 Съ іеа парте кз вравзръ
 Ла-зпз ресвоїз днфрїкошатъ.

Елз кз грех се деспърдеште
 Де копїла, ч'а ізвїтз,
 Каре пжпце шї'лз жълеште
 Дїн мїнзтзлз ч'а порнїтз.

Сѣра кжндз пе черз апзпе
 Раза сѡрелзї фрзмосъ,
 Версе порїї плоїе, тзпе,
 Еа пе деалъ с'ангерне жосъ.

Ши кз ценеле скзлдате
 Дн сзспїзрї кз амаръ
 Длз аптеантъ ка н'зпз фрате
 Дїн ресвоїзлз челъ варваръ.

Весчезїтъ на п'ѡ флоре,
 Каре тѡтна о-а врзматъ,
 Еа се зскъ пе пїчїоре
 Де пжпсз мзлтз шї де офатъ.

Превзжндз, кь о сь тѡръ,
 Се черз неконтенїтъ,
 Съ о дзкъ ла вълчоръ,
 Бнде „флореа а перїтъ.“

Аколо де сзпъраре,
 Еа пе талз а лешїнатъ,
 Ш'зпз дїцеръ прїн сьрзтаре,
 Де вїеадъ о-а скзпнатъ.

Жосъ дн лзпва чеа фрзмосъ,
 Ла ісворзлз кз дѡї теї,
 Сзвт о зтвръ рекорѡсъ
 Дорте 'н паче корпзлз еї. —

Дзпъ кзтева лзпї вїне
 Дела ѡсте-ал еї ізвїтз,
 Ши 'нтре лзпте кз сзспїне,
 Дшї дъ сзфлегзлз рьпїтз. —

Асфѡлїз, деакъ крзда сѡрте
 Нз'ї зпїсе пре пзтжнтъ,
 Еагъ, кз'ї зпеште-о шѡрте
 Дн фрздескзлз лоръ шѡртжнтъ.

Bibliografia.

Ла Лїварзла Joh. Urban Kern. дн Бреслаз аз
 емїтз де кзрндз зрїтѡреле скрїерї импортанте
 пентрз прїнчїпате, а ле D. J. F. Neugebauer, фоста
 генерал-консзлз ал Прзсіеї дн Молдова:

PTINCHIMATELE DŢNŢREI

Скїде адзпате де кзпрїнсз їсторїко статїстїкз по-
 лїтїкз.

DIE DONAU-FÜRSTENTHÜMER

Gesammelte Skizzen geschichtlich-statistisch-politi-
 schen Inhalts.

„Moldo româniї сѣз романїї шї про-
 те вторатзлз рзсескъ.

„Die Moldau-Walachen oder Romanen und der
 russische Schutz.

„Descrierea Moldovei şї Balaxiei edigişnea a II-
 „Beschreibung der Moldau und Walachei.

Zweite Ausgabe.